

Utsatthet i barndomen ökar risken för psykiatriska tillstånd i vuxen ålder

Individer med erfarenheter av utsatthet i barndomen har förhöjd risk för att drabbas av psykiatriska tillstånd i vuxen ålder. Högst var risken för personer vars föräldrar hade psykiatriska tillstånd, följt av kvinnor som förlorat en förälder genom suicid och män som upplevt beroendeproblematik hos en förälder.

I det här faktabladet sammanfattar vi huvudresultaten från en kohortstudie som undersökt sambandet mellan olika typer av utsatthet i barndomen och vård för psykiatriska tillstånd i vuxen ålder. Studien bygger på registerdata för 499 550 individer som föddes i Sverige 1969–1973. Resultaten är hämtade från en rapport av Folkhälsomyndigheten (1).

Utsatthet i barndomen och förekomst av psykiatriska tillstånd

Tidigare studier har visat att barn och unga som växer upp i så kallade ogynnsamma miljöer löper en ökad risk för psykiatriska tillstånd som vuxna (2). Det finns bl.a. en förhöjd risk för depression och ångestsyndrom, beroendeproblematik och suicidalitet (2-3). Studier av sambanden mellan utsatthet i barndomen och senare ohälsa och sjukdom har visat att en enskild typ av utsatthet sällan förekommer ensam utan snarare tillsammans med andra. Risken för psykiatriska tillstånd och sjukdom ökar också ju fler indikatorer på utsatthet en person har.

Studien som vi sammanfattar här undersökte sambandet mellan olika indikatorer på utsatthet i barndomen och psykiatriska tillstånd från 30 års ålder.

Förhöjd risk för psykiatriska tillstånd utifrån utsatthet i barndomen

Under uppföljningstiden vårdades totalt 11 procent av kvinnorna och 8 procent av männen för ett psykiatriskt tillstånd. Förekomsten var högre bland individer med

Så mätte vi utsatthet i barndomen

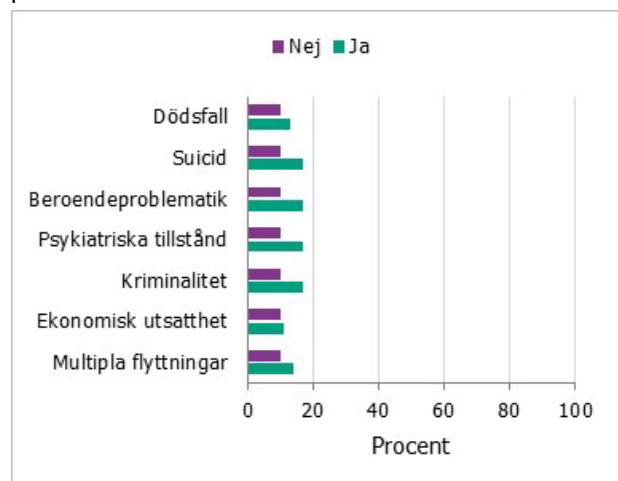
Följande indikatorer som baseras på information om barnens föräldrar och som valts utifrån tidigare forskning som påvisat ett samband mellan indikatorerna och senare psykiatriska tillstånd ingick: dödsfall, suicid, beroendeproblematik, vård för psykiatriska tillstånd, allvarlig kriminalitet, ekonomisk utsatthet och multipla flyttningar.

Vad menas med psykiatriska tillstånd?

Psykiatriska tillstånd definierades som att personen vårdats i antingen slutenvård eller specialiserad öppenvård med en psykiatrisk diagnos, enligt den internationella klassifikationen ICD ("International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems") från 30 års ålder.

erfarenhet av utsatthet i barndomen (figur 1 och 2). Samtliga indikatorer, utom ekonomisk utsatthet bland pojkar, innebar högre risk för att bli diagnostiserad med psykiatriska tillstånd från 30 års ålder. Av de enskilda indikatorerna medförde psykiatriska tillstånd hos föräldrarna högst risk.

Figur 1. Förekomst av psykiatriska tillstånd från 30 års ålder (kategoriserad som nej eller ja) utifrån indikatorer på utsatthet i barndomen.

Ökad risk med ökat antal indikatorer

Ju fler indikatorer på utsatthet i barndomen en person hade, desto högre var hans risk för psykiatriska tillstånd (tabell 1). Både kvinnor och män med tre eller fler indikatorer hade mer än dubbelt så hög risk jämfört med dem utan några indikatorer.

Den egna utbildningens betydelse

Utbildning spelade en viktig roll för de studerade sambanden (figur 2). Personer med enbart grundskola vid 30 års ålder hade en förhöjd risk för psykiatriska tillstånd senare i livet, oavsett antalet indikatorer. Ju högre utbildning en person hade vid 30 års ålder, desto lägre var risken.

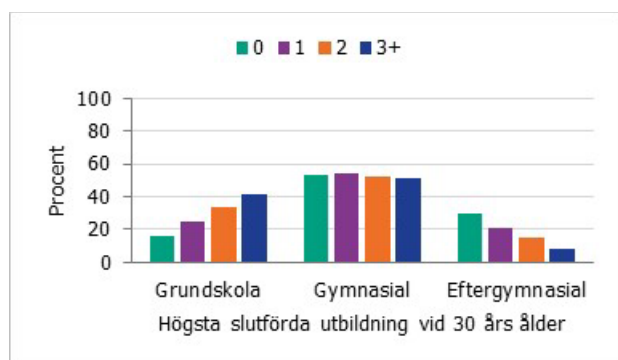
Tabell 1. Risk för psykiatriska tillstånd uppdelad efter antal indikatorer på utsatthet i barndomen. Relativa risker med 95 % konfidensintervall.

Antal indikatorer på utsatthet i barndomen	Kvinnor	Män
Inga indikatorer	1 (ref.)	1 (ref.)
En indikator	1,4 (1,3–1,4)	1,4 (1,4–1,5)
Två indikatorer	1,7 (1,6–1,8)	1,9 (1,8–2,0)
Tre eller flera indikatorer	2,1 (2,0–2,3)	2,4 (2,2–2,6)

Modellen är justerad för födelseår, föräldrars socioekonomiska status, föräldrars födelseland och högsta slutförda utbildning vid 30 års ålder.

Låg utbildning och samtliga indikatorer på utsatthet medförde generellt en större riskökning bland män än bland kvinnor (jämfört med personer med hög utbildning och inga indikatorer).

Figur 2. Förekomst av psykiatriska tillstånd från 30 års ålder, uppdelad efter högsta slutförda utbildning vid 30 års ålder och antal indikatorer på utsatthet i barndomen.

Avslutande kommentar

Sammantaget visar resultaten att utsatthet i barndomen ökar risken för psykiatriska tillstånd i vuxen ålder. Barn som växer upp i familjer där det förekommit dödsfall (och suicid), beroendeproblematik, kriminalitet, psykiatriska tillstånd och ekonomisk utsatthet löper en markant högre risk för psykiatriska tillstånd från 30 års ålder. Detta understryker hur viktigt det är att uppmärksamma dessa individer så att de får den hjälp som de behöver, och att vårdgivaren tidigt uppmärksammar efterföljande psykiatriska och somatiska sjukdomar. Men det är minst lika viktigt att stärka skyddsfaktorerna runt dessa barn och unga, och att se över hur strukturella faktorer, som t.ex. föräldrars socioekonomi, boende och fritidsaktiviteter kan förbättras för att skapa bättre förutsättningar för en god psykisk hälsa genom hela livet.

Om studien

Studien är ett samverkansprojekt mellan Folkhälsomyndigheten, Uppsala universitet och Karolinska Institutet.

Resultaten bygger på en registerbaserad kohortstudie med samtliga personer som föddes i Sverige 1969–1973 (n=499 550). Flera nationella register från bl.a. Socialstyrelsen och Statistiska centralbyrån samkördes för att ta fram datamaterialet.

Sambanden mellan olika typer av utsatthet i barndomen (fram till 18 års ålder) och risken för psykiatriska tillstånd (från 30 års ålder) undersöktes med regressionsanalys, där hänsyn togs till en rad viktiga bakgrundsfaktorer såsom kön, ålder och föräldrarnas födelseland och socioekonomi.

Referenser

- Folkhälsomyndigheten. Samband mellan utsatthet i barndomen och senare vård för psykiatriska tillstånd. Art.nr. 22278-1. 2023.
- Sahle BW, Reavley NJ, Li W, et al. The association between adverse childhood experiences and common mental disorders and suicidality: an umbrella review of systematic reviews and meta-analyses. *European Child and Adolescent Psychiatry*. 2021. Feb 27.
- Björkenstam C, Kosidou K, Björkenstam E. Childhood adversity and risk of suicide: cohort study of 548 721 adolescents and young adults in Sweden. *BMJ*. 2017;357:j1334.